

”Leikkiminen on yksi keskeisimmistä asioista pienten päivässä”

Varhaiskasvattajien näkemyksiä alle kolmevuotiaiden leikistä ja sen ympäristöistä

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lahdensivun kampus, sosiaalian koulutus

kevät, 2017

Viivi Harju

Sosiaalialan koulutusohjelma
Varhaiskasvatus
Lahdensivu

Tekijä	Viivi Harju	Vuosi 2017
Työn nimi	”Leikkiminen on yksi keskeisimmistä asioista pienten päivässä” – Varhaiskasvattajien näkemyksiä alle kolmevuotiaiden leikistä ja sen ympäristöistä	
Työn ohjaaja	Mare Orman	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa päiväkodin varhaiskasvattajien näkemyksistä alle kolmevuotiaiden lasten leikistä ja sen ympäristöistä. Opinnäytetyössä selvitettiin varhaiskasvattajien käsityksiä leikin roolista varhaiskasvatuksessa, hyvästä leikkiympäristöstä alle kolmevuotiaiden lasten laadukkaalle leikille sekä uudenlaisen päiväkotikonseptin mukaisen toimintaympäristön mahdollisuuksista toiminnan kehittämiseen. Toiveen tutkimuksen aiheesta esitti alun perin työn tilaaja.

Opinnäytetyössä käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää, ja aineisto kerättiin haastattelulomakkeiden avulla. Tutkimuksen haastattelulomakkeeseen on vastannut viisi erään päiväkodin alle kolmevuotiaiden lasten ryhmän työntekijää.

Tutkimuksen tuloksista selviää, että tutkimukseen osallistuneen päiväkodin varhaiskasvattajat pitävät leikkiä tärkeänä toimintana varhaiskasvatuksessa sekä tiedostavat leikin merkityksen ja hyödyt lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle. Tutkimukseen vastanneet pitävät pienten lasten leikkiympäristössä tärkeinä ominaisuuksina turvallisuutta sekä sopivuutta lasten ikätasolle. Lisäksi leikin kannalta tärkeänä pidetään ympäristön rauhallisuutta ja monipuolisuutta. Tutkimuksen tulosten perusteella myös aikuisen rooli alle kolmevuotiaiden lasten leikissä on tärkeä.

Tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin toimintaympäristö on uudenlaisen mallin mukainen, jossa ryhmät ovat suuria, monen kymmenen lapsen muodostamia. Tutkimuksen perusteella päiväkodin fyysinen ympäristö sellaisenaan, suurine lapsiryhmineen ei tue lasten leikkiä parhaalla mahdollisella tavalla.

Avainsanat leikki, leikkiympäristö, päiväkotitoiminta, varhaiskasvatus

Sivut 31 sivua, joista liitteitä 3 sivua

Degree Programme in Social Services
Early Childhood Education
Lahdensivu

Author	Viivi Harju	Year 2017
Subject	"Playing is one of the most essential things in little ones' day" – Daycare staff's experiences on under three-year-old children's play and its environments	
Supervisor	Mare Orman	

ABSTRACT

This Bachelor 's thesis aimed to bring out knowledge on day-care staff's experiences on under three-year-old children's play and its environments. In this thesis, early education workers' perceptions on the role of playing and suitable environments for under three-year-old children's playing were analyzed. This thesis was initially commissioned by a day-care centre, which applies a new concept. Their wish was to assess the possibilities of a new day-care environment for further developing the play and education.

This thesis used qualitative research method and the materials were collected using questionnaires. The five respondents work with a group of under three-year-old children in a day-care centre.

The results show that the respondents thought that playing is very important activity in early education. They were also aware of the purpose and the benefits of play for child's wellbeing and development. According to the respondents, the most important features in the play environment are safety and suitability for children of certain age. They also highlighted the peacefulness and diversity of the environment. According to the survey, the role of the adults in under three-year-old children's play is important.

The target day-care centre follows a new kind of education model, in which the group sizes are large, consisting of 30-50 children. According to the survey the large number of children does not support play in the best possible way in this kind of physical environment.

Keywords day-care center, early education, play, play environment

Pages 31 pages including appendices 3 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VARHAISKASVATUS PÄIVÄKODISSA	2
2.1	Varhaiskasvatus.....	2
2.2	Päiväkoti varhaiskasvatuksen muotona.....	3
3	LAPSEN KEHITYS KOLMEVUOTIAAKSI.....	4
3.1	Psyykinen kehitys	5
3.2	Fyysis-motorinen kehitys	6
3.3	Lähikehityksen vyöhyke	7
4	LEIKKI JA LEIKKIYMPÄRISTÖ.....	7
4.1	Leikki.....	8
4.2	Leikin kehitys ensimmäisinä kolmena ikävuotena.....	9
4.3	Leikkiympäristö ja sen merkitys	11
4.4	Havainnointi	13
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	14
5.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	14
5.2	Laadullinen tutkimus ja aineistonkeruu.....	15
6	VARHAISKASVATTAJIEN NÄKEMYKSET LEIKISTÄ JA SEN YMPÄRISTÖISTÄ.....	16
6.1	Leikin rooli päiväkodin arjessa	16
6.2	Alle kolmevuotiaan lapsen hyvä leikkiympäristö.....	17
6.3	Aikuisen rooli suhteessa pienen lapsen leikkiin.....	18
6.4	Leikin tukeminen ympäristöä kehittämällä.....	19
6.5	Päiväkotiryhmän tämänhetkinen ympäristö ja sen kehittäminen.....	20
6.6	Uudenlaisen päiväkotikonseptin ja toimintaympäristön mahdollisuudet leikin tukemisessa	21
6.7	Suuren varhaiskasvatusryhmän mahdollisuudet ja haasteet	21
7	TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	22
8	POHDINTA.....	25
	LÄHTEET.....	27

Liitteet

Liite 1 Haastattelulomake

1 JOHDANTO

Leikki ja sen ympäristöt ovat varhaiskasvatuksessa aina ajankohtainen aihe, sillä leikki tärkeä osa varhaiskasvatuksen sisältöä. Valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissakin painotetaan leikin merkitystä. Siinä leikki esitetään varhaiskasvatuksen keskeisenä työtapana ja pedagogisena toimintana. Varhaiskasvatuksen henkilöstön roolia korostetaan leikin edellytysten turvaamisessa, ohjaamisessa, havainnoinnissa, dokumentoinnissa sekä oppimisympäristöjen rakentajina. Leikki on lapselle luontaista ja itsessään arvokasta toimintaa ja edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Se on lapselle sekä tapa hahmottaa ympäröivää maailmaa, että myös oppimisen väline. Leikkiin lasta virittävät kokemukset, jota herättävät tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta. (Opetushallitus 2016, 38–39.)

Opinnäytetyön aiheena on alle kolmevuotiaiden lasten leikkiympäristö. Alun perin ajatus tutkimuksen aiheeseen tuli opinnäytetyön tilaajalta, joka toivoi opinnäytetyötä pienten lasten leikkiympäristöstä. Halusin tarttua aiheeseen, jonka tutkimisesta tiedän olevan hyötyä myös työn tilaajalle. Lisäksi leikki on mielestäni kiinnostava ja tärkeä aihe, josta haluan saada opinnäytetyöni kautta lisää tietoa.

Toteutan opinnäytetyössäni laadullisen tutkimuksen. Tutkin varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä haastattelulomakkeen (Liite 1) ja sen avointen kysymysten avulla. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä työskentelevien varhaiskasvattajien käsityksistä ja näkemyksistä leikistä, laadukkaasta leikkiympäristöstä sekä mahdollisuuksista kehittää sitä. Oman näkökulmansa tutkimukseen tuo sen kohteena oleva päiväkotini itse. Päiväkodissa toteutetaan uudenlaisen konseptin mukaisesti toimintaa tavanomaisesta poikkeavassa ympäristössä. Ryhmissä lapsia on useita kymmeniä ja myös tilat ovat suuria. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tuottaa tietoa tällaisesta uudenlaisesta päiväkotiympäristöstä.

Ennen tutkimuksen toteutuksen ja sen tulosten esittelyä opinnäytetyössä tutustutaan siihen liittyviin teemoihin ja keskeisiin käsitteisiin. Teoriataustan aluksi esittelen varhaiskasvatusta Suomessa sekä sen yhtä toteutusmuotoa, päiväkotia. Luvussa 2 tarkastellaan myös varhaiskasvatuksen taustalla vaikuttavaa valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa ja varhaiskasvatustilaa opinnäytetyön teemojen viitekehyksestä. Seuraavassa luvussa tarkastellaan tutkimuksen ikäryhmän, eli alle kolmevuotiaan lapsen kasvua ja kehitystä. Kehityksen tunteminen on tärkeää, jotta lapselle voidaan tarjota oikeanlaista tukea hänen kasvunsa. Luku 4 käsittelee opinnäytetyöni pääteemaa eli leikkiä sekä sen ympäristöjä. Luvussa kuva-

taan leikin merkitystä lapselle sekä leikin vaiheita ja kehitystä. Leikkiä tarkastellaan myös ympäristöjen näkökulmasta, sillä se on tutkimuksessa keskeinen teema.

2 VARHAISKASVATUS PÄIVÄKODISSA

Toteutan tutkimukseni eräässä suomalaisessa päiväkodissa. Varhaiskasvatus ja päiväkoti ovat käsitteinä ja viitekehyksinä olennaisia opinnäytetyönsäni ja siksi kuvaan niitä omista luvuissaan. Tutkin leikin ympäristöjä ja siksi on tärkeää olla perillä siitä, millainen ympäristö päiväkoti on ja millaisessa roolissa leikki on varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyöni tutkimus sijoittuu varhaiskasvatuksen kentälle, sillä olen kiinnostunut lastentarhanopettajana työskentelemisestä tulevaisuudessa. Tässä luvussa käsitellään varhaiskasvatusta sekä päiväkotiä sen toteuttamismuotona. Tuon esiin muun muassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista opinnäytetyöni aiheen kannalta tärkeitä kohtia.

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on tavoitteellinen ja suunnitelmallinen kokonaisuus, joka koostuu kasvatuksesta, hoidosta ja opetuksesta ja jossa painottuu pedagogiikka (PhL 2015/580 1 §). Varhaiskasvatus on palvelu, jolla pyritään edistämään lasten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä ehkäisemään syrjäytymistä. Se tukee lasten huoltajia kasvatustyössään ja lapsen osallisuus ja aktiivinen toimijuus yhteiskunnassa vahvistuu hänen oppimiensa taitojen myötä. (Opetushallitus 2016, 14.)

Varhaiskasvatusta ohjaa Suomessa valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka pohjalla vaikuttaa varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvatussuunnitelmassa määrätään tavoitteista, sisällöistä, joita varhaiskasvatuksessa toteutetaan sekä varhaiskasvatuksen järjestäjän yhteistyöstä lasten vanhempien sekä muiden toimijoiden kanssa. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista joka puolella Suomea (PhL 2015/580 9 §).

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kunnilla, kuntayhtymillä tai muilla palveluntuottajilla on omat valtakunnalliseen suunnitelmaan pohjautuvat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmansa, jotka ovat toimintaa ohjaavia asiakirjoja (Opetushallitus 2016, 8). Niissä huomioidaan pedagogiset painotukset ja muut valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävät tekijät. (PhL 2015/580 9 §.) Näiden lisäksi jokaisella lapsella tulee olla oma varhaiskasvatussuunnitelmansa, jonka laatimisesta vastaa päiväkodissa lastentarhanopettaja. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet sekä niiden

toteuttamiseksi tehtävät toimenpiteet lapsen kasvun, kehityksen sekä hyvinvoinnin tukemiseksi. (PhL 2015/580 7 a §.)

Varhaiskasvatuslaissa (PhL 2015/580 2 a §) on määritelty tavoitteet varhaiskasvatukselle. Opinnäytetyöni kannalta keskeinen aihe, leikki, asetetaan myös yhdeksi niistä. Varhaiskasvatukselle on asetettu tavoite toteuttaa leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa pedagogista toimintaa ja varmistaa myönteiset oppimiskokemukset. Leikki ja sen avulla oppiminen kuvataan varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen oikeutena (Opetushallitus 2016, 19).

Varhaiskasvatuksen toteuttaminen on kuntien vastuulla. Sitä voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna vastaavana varhaiskasvatuksena. Eri toteutusmuodoissa muun muassa oppimisympäristöt, lapsiryhmien koot sekä henkilöstörakenteet ja kelpoisuusvaatimukset poikkeavat toisistaan (Opetushallitus 2016, 17).

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työmenetelmien ja toimintakulttuurin tulee edistää lapsen kehitystä, oppimista, turvallisuutta, hyvinvointia ja kestävää elämäntapaa. Toimintakulttuurin kehittämisen yhtenä periaatteena on leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa nostetaan esiin leikin merkitys lapselle sekä hänen hyvinvoinnilleen ja oppimiselle. Leikille on taattava aikaa, tilaa sekä omaa rauhaa keskittyä siihen. Toimintatapoja ja oppimisympäristöjä, jotka edistävät leikkiä, tulee kehittää ja sitä rajoittavat tekijät tulee tunnistaa. (Opetushallitus 2016, 28–29.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa taustalla vaikuttaa oppimiskäsitys, jonka mukaan lapsi on luontaisesti utelias ja kehittyy aktiivisena toimijana, vuorovaikutuksessa ympäristöönsä ja sen ihmisiin. Käsityksen mukaan lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista, riippumatonta ajasta tai paikasta. Lapsi oppii monella tavalla; tarkkaillaan, havainnoidessaan ja jäljitellessään ympäristöään sekä leikkien, liikkuen, tutkien, tehtävien kautta sekä ilmaisten itseään ja taiteisiin pohjautuvassa toiminnassa. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan leikki on merkittävää lasten oppimiselle, sillä se tuottaa iloa sekä motivoi lasta ja sen lisäksi lapsi kartuttaa samalla taitojaan ja tietojaan. Leikki on arvokasta lapselle itsessään sekä pedagogisen merkityksensä kautta. (Opetushallitus 2016, 20.)

2.2 Päiväkoti varhaiskasvatuksen muotona

Toteutan opinnäytetyöni tutkimuksen päiväkodissa, joten esittelen ainoastaan sen varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkoti varhaiskasvatuksen toimintamuotona on yleisin. Siinä toimintaa toteutetaan ryhmissä, jotka voidaan muodostaa eri tavoin huomioiden esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien muodostuksessa on huomiotava säännökset (PhL 2016/108 5 §) liittyen ryhmien enimmäiskokoon ja henkilöstön mitoitukseen. Päiväkodissa opetus- ja kasvatushenkilöstöllä

vähintään kolmanneksella on oltava lain mukainen kelpoisuus lastentarhanopettajan tehtävään. (Opetushallitus 2016, 17.)

Tutkimukseni kohteena olevassa päiväkodissa toimintaympäristö on kunnassa uudenlainen päiväkotikonsepti, jonka tunnusmerkkinä on tavanomaisesta poikkeava lapsiryhmien jaottelun ja kokojen perusteella. Kyseisessä päiväkodissa on käytössä toimintamalli, jossa lapsiryhmät ovat huomattavasti tavallista suurempia, jopa viidenkymmenen lapsen ryhmiä. Päiväkodissa ryhmillä on käytössään omat kotialueensa, joissa toimintaa toteutetaan porrastetusti ja pienryhmittäin, mikä on yksi päiväkodin keskeinen työtapana. Haluan tutkimuksessani selvittää muun muassa miten uudenlainen päiväkotikonsepti, suurine lapsiryhmineen vaikuttaa leikkiympäristöihin ja sen myötä lasten leikkiin sekä miten päiväkodin työntekijät itse suhtautuvat uudenlaiseen varhaiskasvatusympäristöön.

3 LAPSEN KEHITYS KOLMEVUOTIAAKSI

Ihmisen kehitys on jatkuvaa. Se alkaa ennen syntymää ja jatkuu kuolemaan saakka (Aarnio, Autio, Jämsä & Suomalainen 2016, 19). Alle kolmevuotiaana lapsen kehitys on kaikista vauhdikkainta. Silloin lapsen persoonallisuus muovautuu ja hän oppii vaikuttamaan ympäristöönsä muun muassa sen esineitä käyttämällä ja vuorovaikuttamalla toisten ihmisten kanssa. (Jakkula 2008, 33.)

Sen lisäksi, että leikki on lapsesta hauskaa ja palkitsevaa, on myös haastavaa ja siten kehittää samalla lapsen monia taitoja. Lapsen kasvamisen ja kehittymisen myötä hänelle tulee valmiuksia oppia uusia taitoja, kun niihin riittävä kypsyyden on saavutettu. (Aarnio ym. 2016, 12, 78.) Aikaa, jolloin lapsi on herkkä oppimaan jonkin uuden toiminnan, kutsutaan herkkyyskaudeksi. Jokaisen ihmisen kehitys ja siirtymät ikäkausissa eteenpäin ovat yksilöllisiä, mutta voidaan elämänsästä löytää kaikkia yhdistäviä piirteitä ja suuntaa keskimääräiselle kehityksen kululle. (Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 12, 22.)

Ihmisen kehitystä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Ihmisen toiminnassa kuitenkin kaikki eri osa-alueet kehittyvät vaikuttaen tiivisti toisiinsa (Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 12). Opinnäytetyössäni tutkimuksen ikäryhmänä ovat alle kolmevuotiaat lapset ja esittelen tässä luvussa lapsen kehitystä kolmeen ikävuoteen saakka eri osa-alueittain.

3.1 Psyykinen kehitys

Aivojen kehittymisen ja harjoittelun myötä tapahtuu psyykkistä kehitystä, mikä tarkoittaa ihmisen kehittymistä omaksi yksilökseen (Aarnio ym. 2016, 13). Psyykkiseen kehitykseen vaikuttavat perimä, yksilön oma toiminta sekä ympäristö. Perimä vaikuttaa kehitykseen kypsymisen kautta, mitä ympäristö puolestaan voi edistää tai hidastaa. Ympäristö voi esimerkiksi tarjota yksilölle paljon virikkeitä, jolloin yksilö pääsee harjoittelemaan taitojaan ja näin hänen taitonsa kehittyvät. (Lindblom-Ylänne ym. 2005, 13.)

Pieni lapsi on riippuvainen hoitajistaan ja tällainen vuorovaikutussuhde on myös pienelle lapselle luonnollinen tapa oppia. Lapsen sosiaalisten suhteiden sekä hänen saamansa hoivan tärkeys näkyy kehityksessä kaikissa osa-alueissa. (Lindblom-Ylänne ym. 2005, 27.) Lapsuudessa koetut asiat ovat merkittäviä yksilön kehitykselle ja myönteistä kehitystä tukevat turvalliset ihmissuhteet läheisiin. Pelkät lapsuuden kokemukset eivät kuitenkaan määritä sitä, millainen yksilö tulee koko elämänsä olemaan. (Aarnio ym. 2016, 19.)

Psyykkiseen kehitykseen kytkeytyy kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys. Kognitiivisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä käsitellä tietoa. Siihen liittyvät esimerkiksi kielelliset valmiudet, abstrakti ajattelu, havainnointi ja muisti. Emotionaalisen kehityksen myötä tunteita opitaan säätelemään ja niihin tulee enemmän vivahteita. (Aarnio ym. 2016, 13.)

Varhainen kognitiivinen oivallus saavutetaan kahden ja kolmen kuukauden ikäisenä, kun lapselle kehittyy objektipysyvyys. Se tarkoittaa sitä, että lapsi ymmärtää esineiden ja ihmisten olemassaolon, vaikka ne eivät olisi parhaillaan havaittavissa. Muisti kehittyy nivoutuen kokemuksiin ja aivojen kehitykseen ja sitä tarvitaan oppimiseen. Jäljittely liittyy muistamiseen ja sitä esiintyy jo puolivuotiailla lapsilla. (Aarnio ym. 2016, 45–47.) Leikissä lapset voivat jäljittelyn kautta virittää vastavuoroista toimintaa ja harjoitella vuorovaikutusta. Toisen liikkeiden jäljittelemällä lapsi huomaa toisen ihmisen samankaltaisuuden ja toisaalta erilaisuuden. Se vahvistaa osaltaan myös lapsen minäkuvan muodostumista. Esineiden käyttöä jäljittelemällä, niiden kulttuuriset merkitykset alkavat avautua lapselle ja omaksutaan kulttuurin tapoja. (Jakkula 2008, 37.)

Minäkokemus tarkoittaa tunnetta itsestä erillisenä, pysyvänä, tahtovana ja tuntevana yksilönä. Se on merkittävä osa lapsen psyykkistä kehitystä ja tapahtuu ensimmäisen vuoden aikana. Kokemus saa alkunsa oman kehon rajojen tuntemisella, jolloin erotetaan kehossa oma ja toisen ihmisen kosketus ja aletaan ymmärtää oma toimijuus. Tällöin alkaa muodostua ymmärrys muun maailman ja itsen erillisyydestä. (Aarnio ym. 2016, 54–55.)

Puolentoista vuoden iässä lapsi alkaa aktiivisesti oppia puhuttua kieltä. Riittävä kielen hallinta on edellytys lasten välisten leikkien kuvitteellisuuden kehitykselle. Kielen kehityttyä tarpeeksi, sanoista ja puheesta tulee

vuorovaikutuksen osa eleiden ja ilmeiden rinnalle ja lasten keskeinen dialogi lisääntyy. Asioista keskustelu niiden tapahtumahetkellä auttaa lasta painamaan ne mieleensä ja myöhemmin palauttamaan ne muistiinsa. Vähitellen kielestä tulee oleellinen lapsen oppimista ohjaava keino. Tätä edistää yhteinen mielikuvaleikki. (Jakkula 2008, 39–41.)

Tunteiden itsesäätelykyky alkaa kehittyä kahden vuoden iässä. Sen avulla oman toiminnan ohjaus sekä suunnittelu sekä impulssikontrolli eli kyky olla toimimatta kaikkien syntyvien halujen perusteella edistyy. Lapsi tarvitsee aikuisen apua oppiakseen säätelämään tunteitaan. Mallioppiminen on voimakasta ja siksi aikuisen malli tunteiden käsittelyssä ja ilmaisussa sekä lapsen tunteiden kohtaaminen ja niiden säätelyssä auttaminen on emotionaaliossa kehityksessä tärkeää. Tunteiden säätelyn myötä lapsi oppii vähitellen empatiakykyä eli eläytymään muiden ihmisten tunteisiin ja näkökulmaan. (Aarnio ym. 2016, 81–83.)

Kehitystä voidaan tarkastella myös sosiaalisesta näkökulmasta. Tällöin tarkoitetaan ihmissuhdetaitojen kehitystä, kuten muiden ihmisten huomioimista. Psykkinen ja sosiaalinen kehittyminen liittyvät tiiviisti yhteen, ja niitä voidaan tarkastella yhdessä. Tällöin puhutaan psykososiaalisesta kehityksestä, ja tarkastellaan psykkinistä kehitystä vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa. (Aarnio ym. 2016, 13–14.)

3.2 Fyysis-motorinen kehitys

Motorisella kehityksellä tarkoitetaan liikunnallisten taitojen ja oman kehon ja lihasten hallitsemisen taitojen kehittymistä. Motoriseen kehitykseen vaikuttaa olennaisesti fyysinen kehitys, joka on biologinen kehitysprosessi. Prosessia ohjaa ihmisen perimä, eikä siihen voi opettamalla vaikuttaa. Fyysistä kehitystä on muun muassa pituuskasvu ja aivojen kypsyminen. (Aarnio ym. 2016, 12–13.)

Motorinen kehitys on ensimmäisten ikävuosien aikana nopeaa ja etenee kehossa ylhäältä alaspäin ja keskeltä sivuille. Ensin lapsi harjoittelee kehonsa hahmotusta tarkoituksenmukaista liikuttamista (Lindblom-Ylänne ym. 2005, 32). Ensimmäisenä lapsi oppii liikuttamaan päätään, sitten käsiään. Aluksi osataan liikuttaa koko kättä, ja sen jälkeen vasta ranteita ja sormia. Noin puolivuotiaana lapsi oppii istumaan ilman tukea, jonka jälkeen konttaamaan ja kävelemään, yleensä ennen ensimmäistä syntymäpäivää. Lapselle omaehtoisen liikkumisen oppiminen on merkittävä kehityssaskel, sillä hän voi silloin omatoimisesti tutkia ympäristöään (Lindblom-Ylänne ym. 2005, 32). Lapsi oppii kävelemään yleensä noin vuoden iässä, jonka jälkeen suurten lihasten liikkeet eli karkeamotoriikka alkaa harjaantua enemmän. Noin kaksivuotiaana lapsi osaa kävellä takaperin ja potkaista palloa. (Vilko-Riihelä & Laine 2012, 40.)

Hienomotoriikka eli pienempien lihasten toiminta alkaa kehittyä muutama kuukauden iässä ja se kehittyy vauhdilla ensimmäisen ikävuoden aikana. Noin viiden kuukauden iässä lapsi osaa tarttua nyrkillä esineeseen ja kymmenen kuukauden iässä pinsettiote alkaa sujua. Pienempien lasten leikkissä esineet ovat lähinnä yleisesti tutkittavina (Lindblom-Ylänne ym. 2005, 32). Vuoden iässä lapsi osaa jo käyttää esineitä leikkinsä välineinä ja koota esineitä torniksi, taputtaa käsiään sekä lapioida esimerkiksi hiekkaa ämpäriin. Kaksivuotiaana lapsi piirtää kynä nyrkissään viivoja paperille ja kolmevuotias osaa piirtää ympyrän ja pääjalkaisen. Hienomotoriikan kehityksessä suuri rooli on lapsen saamalla kannustuksella ja harjoittelumahdollisuuksilla. (Vilko-Riihelä & Laine 2012, 42–43.)

3.3 Lähikehityksen vyöhyke

Lasta havainnoimalla voidaan saada selville hänen nykyinen kehitystasonsa, jossa hän pystyy suorittamaan asioita itsenäisesti. Potentiaalinen kehitystaso on sellainen, jolle lapsi voi taidoissaan ylittää saadessaan tukea ja apua. Nykyisen kehitystason ja potentiaalisen kehitystason välissä on lähikehityksen vyöhyke, jolle sijoittuva vuorovaikutus voi edistää kehitystä. (Lindblom-Ylänne ym. 2005, 77–78.) Lapsen lähikehityksen vyöhykkeellä olevat asiat ovat sellaisia, josta lapsi on kiinnostunut ja joita hän osaa osittain, mutta harjoittelee vielä saamansa tuen avulla. Toiminnan tukena voi toimia aikuinen, toinen lapsi tai jokin opetusväline tai -materiaali. Harjoittelun myötä lähikehityksen vyöhykkeellä ollut asia muuttuu lapsen itsenäiseksi toiminnaksi ja lähikehityksen vyöhyke laajenee uusiin asioihin. (Heikka ym. 2011, 56–57.)

Lähikehityksen vyöhykkeellä olevien asioiden huomaaminen ja tunnistaminen on kasvattajalle tärkeää ja tässä keskeistä on lapsen toiminnan ja taitojen havainnointi. Keskittymällä opetuksessa ja harjoittelussa lähikehityksen vyöhykkeellä oleviin asioihin saavutetaan uusia taitoja ja toimintoja. (Heikka ym. 2011, 57.)

4 LEIKKI JA LEIKKIYMPÄRISTÖ

Leikki on tutkimukseni ydinteema. On tärkeää tiedostaa leikin arvo ja merkitys, jotta sitä osataan tukea parhaalla mahdollisella tavalla. Tarkastelen opinnäytetyössäni leikin merkitystä ja tehtävää lapsen kannalta sekä sen paikkaa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatushenkilöstön osaa sen mahdollistamisessa ja tukemisessa. Esittelen leikin kehitystä lapsen kolmen ensimmäisen ikävuoden osalta, sillä paneudun tutkimuksessani erityisesti pieniin lapsiin, jotka olen rajannut alle kolmevuotiaisiin. Tässä luvussa käsittelen leikin merkitystä ja arvoa lapselle sekä kehitykselle ja kasvulle sekä leikin vaiheiden kehitystä. Selvitän myös, kuinka leikki ja sen ympäristö liittyvät ja vaikuttavat toisiinsa.

4.1 Leikki

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan yksi varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota mahdollisuuksia lapsille monenlaiseen leikkiin. Leikin katsotaan edistävän lapsen kehitystä, hyvinvointia ja oppimista. Se on merkityksellistä itsessään. Leikki on lapselle maailman hahmottamisen tapa, jossa hän on aktiivisena toimijana. Leikin kautta lapsi tutkii ympäristöään, rakentaa sosiaalisia suhteitaan sekä oppii. Se tuottaa iloa ja mielihyvää leikkijälle ja sen avulla on turvallista haastaa ja harjoitella taitojaan. Leikki vahvistaa yhteisöllisyyttä ja suotuisaa tunneilmastoa. (Opetushallitus 2016, 38–39.)

Leikki on toimintaa, johon lapsella on sisäinen motivaatio ja johon ulkoiset puitteet, kuten leikkivälineet, ympäristö ja ihmiset vaikuttavat merkittävästi, mahdollistamalla ja säätelemällä sen toteutumista. Leikin ympäristön tulisi olla salliva sekä lapsen mielikuvitusta ja luovuutta edistävä. Leikki on kallisarvoista sekä itsessään että myös keinona kehittää ja oppia erilaisia taitoja. Se on myös mainio keino tarkastella ja arvioida lapsen kehitystä. Kulttuurinen perinne välittyy eteenpäin ja myös uusiutuu leikin mukana. (Ruoppila 2013, 9–10.)

Leikissä lapsi käsittelee mielikuvien avulla ajatteluaan ja tunteitaan. Siinä lapsi saa harjoitusta, jota tarvitsee tulevaisuuden ihmissuhteissaan ja elämäntilanteissaan. Leikin kautta lapsen ajattelu, kieli ja ongelmanratkaisukyvyt kehittyvät sekä hän oppii arkipäivän rooleja ja taitoja. Lapsi muodostaa leikkiessään oman todellisuutensa, jossa toiveet täyttyvät, hän osaa mitä vain ja pääsee ikään kuin toiseen maailmaan. Leikki on myös väylä sosiaalisiin suhteisiin. Siinä voidaan toisen kanssa käsitellä esineitä ja toimia vastavuoroisesti. (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 56.)

Aili Heleniuksen mukaan juuri leikki vie lapsen kehitystä eteenpäin. Leikissä kehittyvät lapsen oppimisvalmiudet, minäkuva ja itsetunto, lapsen oppimisen huomaamattaan taitoja ja asioita. Siksi onkin tärkeää, että lapsella on käytettävissään monipuolinen ja rikas ympäristö ja ympärillään leikin merkityksen tiedostavia aikuisia. (Helenius 2004, 5–6.) Varhaiskasvatuksessa lasten ja henkilöstön välinen vuorovaikutus luo lähtökohtia ajattelun ja kielen kehitykselle ja leikkitaidoille. Ryhmässä toimiminen auttaa lapsia oppimaan tunteidensa säätelyä ja ottamaan muita ihmisiä huomioon. (Opetushallitus 2016, 38–39.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli kuvataan tärkeäksi leikin kannalta. Henkilöstön tulee sen mukaan turvata lähtökohdat leikille ja varmistaa jokaisen lapsen osallistumisen mahdollisuus omien lähtökohtiensa mukaisesti. Leikin suunnitelmallinen ja tavoitteellinen tukeminen, havainnointi sekä dokumentointi ovat myös varhaiskasvatuksen henkilöstön leikkiin liittyviä tehtäviä. Näiden avulla henkilöstön ymmärrys lasten maailmaan lisääntyy. Leikkiä ja sen jatkumista tukee myös havaintojen jakaminen muun henkilöstön sekä lasten vanhempien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kerrotaan myös

kasvattajan median ja muun lasten kulttuurin tuntemuksen vaikuttavan leikkien ymmärtämiseen. (Opetushallitus 2016, 39.)

Aikuisen rooli mallina ja myötäleikkijänä on suuri, sillä lasta kiinnostavat samat asiat kuin aikuistakin ja tämä mielellään toistaa toimintoja ja käsittelee näkemiään esineitä. Esineet houkuttavat lasta tutkimaan ja sen myötä liikkumaan. Jäljittely on yksi tärkeä uuden oppimisen tapa. Esineiden avulla lapset kommunikoivat myös keskenään. Esineen antaminen toiselle on tyypillinen sosiaalinen ele ennen puheen oppimista. Esinekäsitteilyn ja sanoittamisen yhteydessä lapsen sanavarasto kasvaa ja aktivoituu. Ensin lapsi liittyy puheen nimenomaan leikkiin. (Helenius & Lummelahti 2013, 71–72.)

Lapsen kokeillessa erilaisia rooleja leikkiessään, hän muodostaa samalla omaa identiteettiään. Leikissä esitetään erilaisia tunteita ja sitä kautta rakennetaan tunne-elämää. Leikin avulla lapsi myös työstää kohtaamiaan vaikeita asioita. Lapsi prosessoi leikin kautta asioita itselleen sopivalla tavalla ja siten hallitsee hankaliakin asioita. (Hintikka, ym. 2004, 25.)

Hintikan, Heleniuksen ja Vähäsen mukaan jo lapsen varhaiset leikkimiskokemukset muokkaavat sitä, millainen leikkijä lapsesta muotoutuu. Siksi on tärkeää tarjota leikkiä arvostava ilmapiiri. Aikuisen tulisi kiinnittää huomiota omaan suhtautumiseensa leikistä ja antaa tukea ja tilaa lapsen leikeille. Lapsen tavoittaa parhaiten hänen omasta maailmastaan, menemällä mukaan leikkiin. Esimerkiksi arjen rutiinit voi usein sisällyttää lasten omaan leikkiin. Kun aikuinen osoittaa olemuksellaan olevansa mukana leikissä, kokee lapsi hänen arvostavan leikkiä ja usein omaksuu aikuisen viestin paremmin. (Hintikka ym. 2004, 11–12, 23.)

Lapsen leikin kehittyminen ja monipuolisuus riippuvat paljon häntä ympäröivien aikuisten toiminnasta ja asenteista. Aikuisen kyky vastata tarkoituksenmukaisesti lapsen sekä epäsuoriin että suoriin leikkialoitteisiin on merkityksellistä leikin tukemisessa. Monesti onnistuneeseen leikkiin tarvitaan epäsuoraa tai suoraa ohjausta aikuiselta. (Koivunen & Lehtinen 2015, 163.) Erityisesti pienten lasten leikissä, kun lasten oma aloitteellisuus ei ole vielä kehittynyt riittävästi keskinäisen leikin itsenäiseksi toteuttamiseksi, aikuisen vastuu leikin etenemisestä on suuri. Aikuinen voi ohjata lapsia esimerkiksi leikkijuonen kehittämisessä ja roolien muokkaamisessa. (Hakkarainen 2008, 101.)

4.2 Leikin kehitys ensimmäisinä kolmena ikävuotena

Leikin luonne muuttuu lapsen iän ja kehityksen myötä. Erilaisten leikin vaiheiden ja muotojen kautta lapsi harjoittelee paljon tarvitsemiaan taitoja. Lapsen kasvattajien on tärkeää tuntea leikin eri vaiheet ja kehitys, jotta osataan tarjota sellainen leikkiympäristö, joka vastaa lapsen tarpeisiin ja josta hän saa sopivia virikkeitä.

Lapsen leikkiminen alkaa jo vauvaiästä, ennen puhumaan tai liikkumaan oppimista. Aivan pienillä lapsilla leikki tapahtuu enimmäkseen äänen ja ilmeiden kautta ja lorut ja laulut ovat lapselle ikään kuin ensimmäisiä leikin välineitä (Hellström 2010, 184). Ensimmäiset leikit, joista lapsi saa kokemuksen ovat aikuisen ja vauvan yhteistä kosketusta sekä aikuisen lorutteleua, silittelyä, tuudittelua ja tarinan kerrontaa. Näissä ensimmäisissä leikeissä aikuinen välittää lapselle liikettä ja kielellistä viestintää. Lapsi lukee aikuisen katsetta, äänen sävyä, rytmiä ja painotusta ja kosketuksen laatua sekä huomaa kommunikaatiosuhteen laadun jo ennen kuin ymmärtää puhuttua kieltä. Sylileikeissä lapsi saa tasapaino- ja kosketuskokemuksia. (Helenius & Lumme-lahti 2013, 62–64.)

Leikin ollessa säännönmukaista ja toistuvaa lapsi voi ennakoida tilannetta ja kokea turvallisesti jännitystä odottaessaan leikin etenemistä. Lapsen ja aikuisen yhteisessä leikissä muodostetaan yhteisiä huomion kohteita ja ne tukevat lapsen identiteetin muodostumisen alkamista. Leikissä lapsi on vuorovaikutuksen aktiivinen osapuoli aikuisen huomioidessa tämän viestit ja nimeämällä tämän huomion kohteita. Tämä auttaa pientä lasta hahmottamaan ympäristöään luokittelujen, kategorioiden ja vertailuiden avulla. Kontaktileikin elementit, kuten katseen vaihto ja kielen ja toiminnan yhtäaikaisten sisällöt luovat pohjaa puheen kehitykselle. (Helenius & Lumme-lahti 2013, 64–65.)

Lapsen oppiessa liikkumaan, ennen kävelemistä ryömien noin puolivuotiaana, korostuu lapsen aloitteellisuus. Lapsi on kiinnostunut ympäristöstä ja esineistä. Omatoiminen liikkuminen luo lapselle mahdollisuuden esineiden käsittelyyn. (Helenius & Lumme-lahti 2013, 67–68.) Ennen ensimmäistä ikävuotta lapsen leikit ovat lähinnä eri esineiden tutkimista ja toimintojen toistamista. Leluja tunnustellaan laittamalla niitä suuhun, koskettelemalla, heittämällä tai siirtämällä niitä esimerkiksi koriin. Mielenkiinto ei vielä tässä iässä pysy yhdessä esineessä kovin kauaa. (Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 56.)

Aikuinen vaikuttaa hyvin paljon siihen, millaisia materiaaleja, muotoja ja värejä pieni lapsi pääsee tutkimaan. Esineisiin tutustuminen johdattaa lasta oppimaan muun muassa tarttumisotteita ja irrottamaan esineestä. Lapsi oppii huomaamaan omien tekojensa seurauksia ja esineiden lisäksi on tärkeää oppia myös, kuinka toisiin ihmisiin suhtaudutaan. (Helenius & Lumme-lahti 2013, 69.) Yhden vuoden iässä lapsi leikkii vielä yksin ja osaa jo käyttää esineitä muun muassa rakentamiseen (Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 56).

Kaksivuotiaidenkin leikki tapahtuu vielä yksin, mutta se on aiempaa jäsen-tyneempää ja pitkäjänteisempää. Leikeissä leluja käytetään jo enemmän niiden kulttuurisen merkityksen mukaisesti, esimerkiksi autolla ajetaan ja nukkea hoidetaan. Tässä vaiheessa lapset voivat leikkiä rinnakkain, mutta silti usein omia leikkejään. Toiselta saatetaan ottaa esineitä omaan leikkiin

ja toisen läsnäolo huomataan, mutta leikit eivät yhdisty. Tätä kutsutaan rinnakkaisleikiksi. (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 56.)

Kahden ja kolmen vuoden iässä lapset leikit kehittyvät sivuaviksi leikeiksi, joissa voidaan käyttää samoja esineitä, mutta leikit ovat vielä erilliset. Lapsi leikkii kuvitteluleikkejä ja ymmärtää oikean ja leikin eron. Lasten omista leikeistä on kehittynyt jo juonellisia ja esineiden toiminnot, kuten äänet ja valot kiehtovat lasta. (Vilkko-Riihelä, Laine 2012, 56.) Esineiden käsittelyn myötä omaksutaan niiden merkityksiä, ja lapsi alkaa käyttää esinettä sen kulttuurisen ja symbolisen merkityksen mukaisesti (Helenius & Lumme-lahti 2013, 69). Tässä vaiheessa lapsilla on usein mielikuvitusystäviä leikeisiin mukana (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 56).

4.3 Leikkiympäristö ja sen merkitys

Opinnäytetyössäni tarkastelun kohteena ovat varhaiskasvattajien näkemykset leikistä ja sen ympäristöistä päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen ympäristölle on määrätty laissa (PhL 2015/580 2 a §) tavoitteiksi varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Tämä tarkoittaa muun muassa toimitilojen ja toimintavälineiden asianmukaisuutta sekä esteettömyyttä (PhL 2015/580 6 §). Tutkimuksessani pyrin selvittämään, mitkä asiat päiväkodin arjessa leikin yhteydessä korostuvat sekä miten leikki huomioidaan varhaiskasvatuksen ympäristöissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa tarkoittavat muun muassa tiloja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita. Niiden tulisi osaltaan tukea lasten vuorovaikutusta, oppimista sekä kehitystä. Oppimisympäristöjä voidaan tarkastella varhaiskasvatuksessa fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. (Opetushallitus 2016, 31–32.) Käytän näitä näkökulmia myös tutkimuksessani, tarkastellessani ympäristöjä.

Ympäristöjen tulee tukea varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista sekä lasten terveen itsetunnon ja sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä sekä osallisuutta ja niitä tulee kehittää sen mukaisesti. Ympäristöissä on huomioitava muun muassa ergonomia, viihtyisyys, esteettömyys ja ekologisuus. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen tulisi tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käyttö sen tutkimisessa sekä tarjota vaihtoehtoja ja virikkeitä monenlaiseen toimintaan. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan oppimisympäristöjä tulee kehittää yhdessä lasten kanssa ja huomioiden yksilöllisesti erilaiset taidot ja tuen tarpeet. (Opetushallitus 2016, 31–32.)

Fyysisesti tarkasteltuna ympäristöön kuuluvat ja vaikuttavat konkreettinen, materiaallinen ympäristö, jossa toimintaa järjestetään. Siihen kuuluvat myös huonekalut, saatavilla olevat lelut ja materiaalit. Fyysistä ympäristöä ovat muun muassa tilojen pysyvät ratkaisut, kuten tilojen koko,

mutta myös järjestelyt ryhmän kokoonpanojen, henkilömäärien sekä tilojen käyttämisen suhteen. (Rutanen 2013, 96.)

Ympäristön tarkastelu sosiaalisesta näkökulmasta on aina kontaktissa fyysiseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät kokemukset fyysisestä ympäristöstä, kuten se, millaista toimintaa se estää tai mihin se houkuttaa. Ympäristön ihmiset tuottavat omalta osaltaan sitä sosiaalisesti, liittämällä siihen merkityksiä tai tekemällä siellä tiettyjä asioita. Lapset luovat fyysiselle ympäristölle, esimerkiksi huonekaluille uusia merkityksiä mielikuvituksellaan ja toiminnallaan. (Rutanen 2013, 96–97.) Sosiaaliseen ympäristöön päiväkodissa liittyvät myös muun muassa päivän rutiinit, suunniteltu toiminta ja aikakehykset.

Sosiaalinen ja fyysinen ympäristö voivat punoutua yhteen tiiviisti, kun jokin fyysinen ympäristö saan merkityksen, johonkin toistuvaan toimintaan tai rutiiniin liittyvänä. Esimerkiksi tietty leikki voi kytkeytyä tiettyyn tilaan tai eteiseen voi liittyä pukemisen lisäksi vahvasti sosiaalisia, merkityksellisiä tapahtumia, jos se toimii paikkana, jossa lapsi aloittaa ja lopettaa päivänsä päiväkodissa. (Rutanen 2013, 96–99.)

Sosiaaliseen ympäristöön päiväkodissa liittyvät toiminnan rutiinit, kuten ruokailut ja ulkoilut, joita myös lapset voivat oppia seuraamaan. Leikin toteutumisessa varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on keskeinen rooli, heidän järjestäessään leikille aikaa, tilaa ja niiden kautta mahdollisuuksia. Vastaavasti aikuiset myös määrittävät lasten leikkiä, rajaamalla toiminnan tiettyyn fyysiseen tilaan tai säätelemällä saatavilla olevien esineiden määrää. (Rutanen 2013, 100–101.)

Psyykinen ja sosiaalinen ympäristö muodostuvat muun muassa ilmapiiristä. Yhteiset säännöt ja toimintatavat edistävät turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen ilmapiirin muodostumista. Erilaisten tunteiden ilmaiseminen on sallittua ja varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävä on auttaa lapsia niiden ilmaisussa ja säätelyssä. Ilmapiiri tulee olla avoin lasten kysymyksille, joihin myös vastataan. Ympäristöjen tulisi tukea yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Oppimisympäristöissä tulisi tuoda näkyväksi kulttuurinen moninaisuus ja tukea kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta. (Opetushallitus 2016, 32.)

Turvallinen ja ennakoitava leikkiympäristö on perusta lasten leikille. Aikuisen läsnäolo vaikuttaa erityisesti pienten lasten leikkiin. Hyvä katsekontakti aikuiseen tukee lapsen turvallista ja luottavaista oloa ja auttaa lasta syventymään leikkiinsä. Myös leikin havainnointi vaatii aikuiselta läsnäoloa leikkitalanteessa. (Kalliala 2008, 50–51.) Leikkiympäristö vaikuttaa leikkiin ja päinvastoin. Ympäristön virikkeet löytävät usein paikkansa leikistä ja rakentavat sitä, mutta jos lapsi voi muuttaa ja rakentaa ympäristöä, leikki saa yhä enemmän virikkeitä. Erilaiset leikit ja leikkijät tarvitsevat erilaisia tiloja. Toiset leikit ovat lyhytkestoisia ja helposti siirrettävissä toiseen ympäristöön, kun taas toiset leikkijät haluavat leikilleen paljon tilaa tai ympäristön,

jossa leikkiä voidaan jatkaa pitkäkestoisesti. (Vehkalahti & Urho 2013, 60–61.)

4.4 Havainnointi

Havainnointi ja sen kautta arviointi ovat varhaiskasvatuksessa keskeisiä työkaluja. Ne mahdollistavat lapsen oppimisen sekä kehityksen tukemisen ja ovat perusta lapsilähtöisen varhaiskasvatustoiminnan suunnittelulle. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2011, 57–59.) Havainnoimalla saadaan tietoa muun muassa lapsen kehityksestä tai sen haasteista sekä lapsen kokemuksista, mielenkiinnon kohteista, oppimisesta, kasvusta, vahvuuksista ja tarpeista. Se on keino oppia tuntemaan lapsi paremmin sekä ymmärtää hänen käytöstään ja sen seurauksia lapsen näkökulmasta. Lapsen tunteminen taas auttaa aikuista ennakoimaan hänen käyttäytymistään ja toimintatapojaan. Näiden havainnoinnin avulla saatujen tietojen pohjalta kasvattajan on helpompi suunnitella, toteuttaa sekä arvioida kokonaisvaltaista hyvinvointia ja oppimista edistävää toimintaa yksittäisen lapsen sekä lapsiryhmän parissa. (Koivunen & Lehtinen 2015, 15–16.) Leikki on oivallinen tilanne havainnointiin. Leikkitilannetta havainnoimalla voidaan saada monipuolisesti erilaista tietoa lapsesta.

Lasten oppimisen ja kehittymisen lisäksi havainnoinnin kautta varhaiskasvatuksen henkilöstö saa tietoa kehittämisen tarpeista toiminnassa. Sitä kautta varhaiskasvattajat voivat vaikuttaa oman työyhteisönsä ammatilliseen kehittymiseen sekä toteutettavan pedagogiikan laatuun (Heikka ym. 2011, 57).

Havainnointi voi tukea myös lasten vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Varhaiskasvatushenkilöstö saa havainnoinnin kautta lapsesta konkreettista tietoa entistä enemmän ja lapsi tulee tutuksi, mikä on merkityksellistä yhteisten keskustelujen kannalta. Kun kokemuksia ja havaintoja jaetaan lapsen vanhempien kanssa, se syventää yhteistä tietämystä ja käsitystä lapsesta sekä lisää yhteistyön avoimuutta ja luottamusta. Yhteistyö mahdollistaa perheen ja varhaiskasvatuksen yhteisten tavoitteiden asettamisen, mikä edistää laadukasta varhaiskasvatusta ja tukee vanhempien kasvatustehtävää. (Heikka ym. 2011, 57–59.)

Havainnointi on osa varhaiskasvatuksessa työskentelevän työtä ja sen kohteena ovat ryhmän kaikki lapset. Havainnoivalla työotteella kasvattaja voi jatkuvasti tehdä uusia havaintoja lapsista, lapsiryhmästä ja toimintaympäristöstä. Tilaisuuksia havainnointiin päiväkodissa ovat kaikki toimintahetket ja tilanteet, ovat ne sitten aikuisen tai lapsen aloitteesta lähtöisin. Havainnoinnissa voidaan keskittyä yleisen toiminnan seuraamisen sijasta myös johonkin tiettyyn tilanteeseen, ilmiöön, taitoon tai johonkin lapsen kehityksen osa-alueeseen. (Koivunen & Lehtinen 2015, 18–19.)

Päivittäisessä havainnoinnissa käytetään sekä strukturoituja että ei-strukturoituja havainnointimenetelmiä. Strukturoitu havainnointi on ennalta

suunniteltua. Varhaiskasvatuksessa havainnointi perustuu pitkälti ei-strukturoituun havainnointiin, jota kutsutaan myös osallistuvaksi tai vapaamuotoiseksi havainnoinniksi. Sitä varten ei tarvitse luoda erityistilanteita, vaan se tapahtuu normaalin, päivittäisen toiminnan yhteydessä, esimerkiksi leikkissä. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnot kirjataan yleensä vapaamuotoisesti muistiinpanoiksi. Vapaamuotoisesti havainnoidessaan havainnoija voi osallistua toimintaan etäisenä jäsenenä, ottamalla passiivisen roolin toiminnassa tai aktiivisena jäsenenä, jolloin hän toimii osana havainnoimaansa ryhmää, muttei ole siihen sitoutunut. Vapaamuotoista havainnointia voidaan tehdä myös täysjäsenenä havainnointina, jolloin samalla osallistutaan aktiivisesti myös toimintaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 33, 56–58.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Toteutan opinnäytetyöni tutkimuksen kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimukseni teema on pienten lasten leikkiympäristö, työntekijöiden näkökulmasta tarkasteltuna. Tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkemyksiä ja kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten leikistä sekä leikkiympäristöstä päiväkodissa. Tavoitteena on rakentaa käsitys hyvästä leikkiympäristöstä, joka tukee alle kolmevuotiaiden lasten laadukasta leikkiä.

Opinnäytetyöni tutkimuksen kohteena on päiväkotit, jossa toimintaympäristöt ovat lapsiryhmien kokojen puolesta varsin erityiset. Päiväkotit toimii uudenlaisen päiväkotikonseptin mukaisesti suuremmissa ryhmissä. Siinä toimintatilat ja lapsiryhmät ovat tavallista suurempia, jopa viidenkymmenen lapsen ryhmiä, ja siten poikkeavat tavanomaisesta päiväkodin toimintamallista. Uudenlainen toimintaympäristö tarkoittaa opinnäytetyössäni siis tutkimuksen kohteena toimivan päiväkodin kaltaista, uudenlaista päiväkotikonseptia. Tutkimuksella pyritään rakentamaan käsitystä uudenlaisen päiväkotikonseptin mukaisesta varhaiskasvatusympäristöstä, jossa lapsiryhmät ja toimintatilat ovat suuria.

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Ajatus opinnäytetyöni aiheesta lähti alun perin opinnäytetyön tilaajan toiveesta. Halusin tarttua työelämää aidosti hyödyttävään aihealueeseen ja rajasin ikäryhmän oman mielenkiintoni mukaan alle kolmevuotiaisiin lapsiin. Opinnäytetyöni prosessin edetessä ja aiheeseen syvemmin tutustuessani, innostuin aiheesta vielä enemmän. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa työelämälle päiväkodin henkilökunnan näkemyksistä leikin toimintaympäristöistä. Tutkimuksessani yritän löytää ympäristön keskeisim-

mät asiat, jotka päiväkodissa tukevat tai estävät alle kolmevuotiaiden leikkiä. Pyrin myös selvittämään miten uudenlaisen päiväkotimallin mukainen toimintaympäristö mahdollistaa lasten leikin päiväkodissa.

Tutkimukseeni olen valinnut kaksi tutkimuskysymystä. Ensimmäinen tutkimuskysymys on: ” Millainen leikkiympäristö tukee varhaiskasvattajien näkemysten mukaan päiväkodissa parhaiten alle kolmevuotiaiden lasten laadukasta leikkiä?”. Tutkin leikkiympäristöä fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. Tutkimukseni kohteena ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön näkemykset.

Toinen tutkimuskysymys on: ”Millaisia mahdollisuuksia uudenlaisen päiväkotikonseptin toimintaympäristö tarjoaa leikkiympäristön kehittämiseen?”. Siinä tutkimuksen painopiste on varhaiskasvattajien näkemyksissä leikistä juuri heidän päiväkotinsa ympäristössä. Tarkoitus on tarkastella uudenlaista päiväkodin toimintamallia ja -ympäristöä käytännön kokemusten kautta.

5.2 Laadullinen tutkimus ja aineistonkeruu

Tutkimusmenetelmät voidaan karkeasti jakaa kvalitatiivisiin eli laadullisiin ja kvantitatiivisiin menetelmiin. Tämä kahtiajako ei kuitenkaan ole aivan selvä, vaan tutkimusmenetelmät myös voivat tukea toisiaan ja niissä on yhtäläisyyksiä. Opinnäytetyössäni toteutan laadullisen tutkimuksen, joka yksinkertaisesti kuvattuna tarkoittaa aineiston ja sen analyysin muodon kuvausta ei-numeerisesti. Laadullinen tutkimus on ikään kuin ymmärryksen rakentamista jostakin ilmiöstä tai työkalu jonkin aiheen käsitteelliseen pohtimiseen. Tutkimukseen liittyy aina aineisto, jota tutkitaan. Laadullisessa tutkimuksessa se voi olla tutkimusta varten syntyneitä tai jo valmiiksi olemassa olevaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen toteutustavat ovat monimuotoisia. (Eskola & Suoranta 2005, 13–16.)

Tutkimukseni aineistonkeruutavaksi olen valinnut haastattelulomakkeen. Lomakkeessa on yhdeksän avointa kysymystä, joihin pyydän vastaajia vastaamaan itsenäisesti, nimettömänä ja kokonaisin lausein. Avointen kysymysten avulla pyrin saamaan tietoa perusteellisesti eri näkökulmista ja teemoista. Toteuttaessani haastattelun lomakkeen avulla, toivon saavani mahdollisimman todenmukaisia ja rehellisiä vastauksia.

Lähetin haastattelulomakkeen saatekirjeineen yhden päiväkodin alle kolmevuotiaiden ryhmässä työskenteleville työntekijöille, päiväkodin johtajan kautta. Vastausaikaa lomakkeeseen henkilökunnalla oli kaksi viikkoa. Vastaajien oletettiin vastaavan itsenäisesti kukin omiin lomakkeisiinsa, omien mielipiteidensä ja kokemustensa perusteella. Koska aikaa oli vastamiseen kaksi viikkoa, jäi vastaajille mahdollisuus keskustella ja pohtia aihetta myös yhteisesti ennen vastaamistaan. En kuitenkaan usko tämän vaikuttavan vastausten luotettavuuteen tai todenmukaisuuteen.

Yksi laadullisen tutkimuksen tulosten analysointitapa on tulosten teemoittelu (Valli 2015, 106). Teemoittelen tutkimukseni aineiston eli haastattelulomakkeiden vastukset siinä olleiden kysymysten tai siitä nousevien muiden teemojen mukaisesti. Lomakehaastattelun aineiston analyysissä pyrin löytämään vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä rakentamaan ymmärrystä työntekijöiden näkemyksistä. Aineiston analyysissä etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Vertaan aineistoa tutkimuksen tietoperustaan tulosten pohdinnassa.

6 VARHAISKASVATAJIEN NÄKEMYKSET LEIKISTÄ JA SEN YMPÄRISTÖISTÄ

Haastattelulomakkeet jaettiin päiväkodin henkilökunnalle helmikuussa 2017 saatekirjeen kera. Pyydetystä palautuspäivämäärästä huolimatta sain henkilökunnan valmiit vastaukset odotettua myöhemmin takaisin, vasta noin kuukauden kuluttua, maaliskuussa 2017. Lähetetyistä seitsemästä lomakkeesta minulle palautui viisi vastausta.

Aloitin vastausten analysoinnin lukemalla ensin kaikki vastaukset läpi. Ryhmittelin kaikkien lomakkeiden vastaukset kysymysten mukaan yhteen ja tarkastelin kutakin kohtaa erikseen. Vastauksissa oli havaittavissa paljon yhtäläisyyksiä ja samoja asioita nostettiin esille monen kysymyksen kohdalla. Esittelen tutkimuksen tulokset seuraavissa alaluvuissa, ryhmiteltyinä haastattelulomakkeen kysymysten mukaisesti.

6.1 Leikin rooli päiväkodin arjessa

Ensimmäinen varsinainen kysymys lomakkeessa koskee leikin roolia varhaiskasvatuksessa, sillä haluan kartoittaa tutkimuksessani aluksi leikin paikkaa päiväkodin arjessa. Kaikista varhaiskasvatushenkilökunnan vastauksista välittyy leikin merkityksen ja tärkeyden tunteminen sekä myönteisyys lasten leikkiä kohtaan. Viidestä vastauksesta neljässä kuvaillaan leikin roolia päiväkodissa lapsen oppimisen, kehityksen ja tunteiden säätelyn kautta tärkeäksi ja yhdessä vastauksessa leikin kuvataan olevan tärkeää, sen tehtävää tarkemmin kuvaamatta.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan haastattelulomakkeiden vastauksista lähes jokaisessa kuvataan leikin tukevan lapsen kehitystä monella tavalla. Vastauksissa nousee selkeästi esille henkilökunnan näkemykset leikin roolista tärkeänä lapsen vuorovaikutus- ja kaveritaitojen harjoittelulle sekä kehittymiselle. Vastausten perusteella leikin nähdään olevan tärkeää lasten sosiaalisten suhteiden rakentamisenkin kannalta.

Osassa haastattelulomakkeiden vastauksista kerrotaan lasten käsittelevän elämänsä tapahtumia, ajatuksiaan ja mieltään askarruttavia asioita leikin

avulla, kuten Hintikka, Helenius ja Vähänenkin teoksessaan (2004, 25) kuvailevat. Lisäksi vastaajista useampi kuvaa leikin olevan tärkeää lasten mielikuvituksen kehittymisen vuoksi.

”Leikkiminen on yksi keskeisimmistä asioista pienten päivässä--”. Näin eräässä haastattelulomakkeen vastauksessa kuvaillaan leikkiä tärkeäksi osaksi päiväkodin arkea rutiinien, kuten ulkoilu ja ruokailun lisäksi. Kahdessa lomakkeessa vastaajat erikseen mainitsevat, että leikkiä pitäisi olla päiväkodin arjessa paljon ja sille pitäisi varata aikaa ja tilaa. Eräs varhaiskasvattaja käsittää leikin myös yhtenä osana arjen asioiden opettelua.

6.2 Alle kolmevuotiaan lapsen hyvä leikkiympäristö

Haastattelulomakkeen seuraava kysymys selvittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkemyksiä toimivasta ja hyvästä, alle kolmevuotiaiden lasten leikkiympäristöstä sekä erityisen tärkeistä seikoista siinä. Kaikissa vastauksissa mainitaan useampia asioita. Tärkeiksi asioiksi lähes kaikki varhaiskasvattajat nostavat ympäristön fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyviä asioita. Aineistosta on erotettavissa muutamia eri teemoja. Hyvää leikkiympäristöä kuvataan leikkivälineiden, tilojen, ilmapiirin ja aikuisen tehtävän kautta. Esittelen kysymyksen tuloksia tässä aluvussa näiden teemojen mukaisesti.

Yli puolet vastaajista mainitsee tärkeänä pitämäkseen ominaisuudeksi alle kolmevuotiaiden leikkiympäristölle turvallisuuden. Osassa vastauksista turvallisuus tarkennetaan fyysiseen ympäristöön. Fyysisen ympäristön osalta vastauksissa turvallisuuden selitetään tarkoittavan muun muassa ryhmän lasten saatavilla olevia ikätason mukaisia, eikä esimerkiksi liian pieniä leluja. Lisäksi yhdessä vastauksista huomio kiinnitetään myös tilojen kalustuksen turvallisuuteen ja esteettömyyteen: ”-- ei teräväkulmaisia huonekaluja esteenä”.

Yksi lomakkeeseen vastannut varhaiskasvattaja kertoo alle kolmevuotiaille lapsille sopivien lelujen olevan helppokäyttöisiä, kestäviä ja yksinkertaisia. Rakentelumateriaalit, kuten palikat, eräs vastaaja näkee tärkeinä lasten matemaattisen hahmotuksen kehittymisen kannalta. Muun muassa aikuisten arkimaailmaa jäljittelevien esineiden, kuten keittiövälineiden tai autojen, kuvaillaan olevan pienten lasten leikkiympäristössä hyviä leikkivälineitä. Vain yksi varhaiskasvattaja mainitsee vastauksessaan hyvässä leikkiympäristössä alle kolmevuotiaille lapsille olevan saatavilla roolivaatteita.

Vastaajista lähes kaikki mainitsevat tärkeäksi, että leikkiympäristössä lelut ovat lasten saatavilla. Lisäksi yhdessä vastauksessa nähdään myös leikkivälineiden selkeät, omat paikat tärkeinä. Näin lapset voivat harjoitella lelujen siivoamista. Eräs vastaaja mainitsee leikkiympäristössä tärkeäksi myös sen, ettei tavaroita ole ”liikaa” saatavilla.

Leikin kehityksen vaihe, rinnakkaisleikki, mainitaan vain yhdessä varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksista. Siihen liittyen nähdään hyvänä, jos samoja leikkivälineitä on lapsilla saatavilla useampia samanlaisia, sillä lapset leikkivät paljon rinnakkaista leikkiä. Muuten vastauksissa leikin kehityksen vaiheet huomioidaan vain yleisellä tasolla, ”lasten ikätasoon sopivina leikkivälineinä”. Tutkimuksen perusteella varhaiskasvatuksen työntekijät vaikuttavat arvostavan leikkiympäristön ja sen välineiden monipuolisuutta.

Kaikissa aineiston vastauksissa kuvaillaan leikkiympäristön tärkeitä seikkoja toiminnan tilojen kautta. Eräissä vastauksista mainitaan leikin kannalta tärkeää olevan tilojen kiinnostavuus ja motivoivuus. Sitä, millainen on motivoiva leikkitila, ei kuitenkaan tässä yhteydessä kuvailla enempää. Haastattelulomakkeen toisen kohdan yhteydessä eräs vastaaja kuvailee viihtyisien ja siistien tilojen motivoivan lasten leikkiä. Lisäksi varhaiskasvattajista yli puolet mainitsee tärkeäksi ominaisuudeksi tilojen rauhallisuuden. Myös leikin ympäristön kodinomaisuus esitetään leikin kannalta tärkeäksi ominaisuudeksi yli kolmanneksessa aineiston vastauksista.

Yksi varhaiskasvatuksen työntekijä kuvailee lomakevastauksessaan selkeiden leikkipaikkojen olevan osa hyvää leikkiympäristöä. Vain yksi vastaaja nostaa esille myös liikkuvan leikin ja sen mahdollistamisen olevan tärkeä seikka leikkiympäristössä. Näitä tekijöitä saattaa olla haastavaa toteuttaa samaan aikaan, kun käytössä ovat päiväkodin rajalliset tilat, ellei liikkuvalla leikille löydy myös omaa, tarpeeksi isoa paikkaansa.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta pitää vastaustensa perusteella esimerkiksi kiireettömyyttä, kodinomaisuutta ja rauhallisuutta tärkeinä ominaisuuksina alle kolmevuotiaiden hyvässä leikkiympäristössä. Riittävä määrä leikkiaikaa mainitaan tärkeänä asiana leikkiympäristössä kahdessa vastauksessa. Saman suuntaisia asioita nousee esille koko tutkimuksen aineistosta. Eräissä vastauksessa kiireettömyyden tärkeys yleistetään koskemaan leikkutilanteen lisäksi koko päiväkotipäivää.

Aikuisella on päiväkodissa huomattava rooli leikkiympäristön rakentajana niin leikkiajan mahdollistamisen, ilmapiirin kuin tilojenkin järjestelyn suhteen. Tutkimuksen aineistossa leikkiympäristön rakentamista on lähestytty myös kuvaamalla aikuisen tehtävää pienen lapsen leikissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö mainitsee aikuisen läsnäolon ja leikin ohjauksen olevan merkitsevää leikin hyvässä ympäristössä. Seuraavassa luvussa käsitellään enemmän aikuisen roolia lasten leikissä.

6.3 Aikuisen rooli suhteessa pienen lapsen leikkiin

Seuraava kysymys haastattelulomakkeessa tutkii päiväkodin työntekijöiden ajatuksia aikuisen roolista suhteessa pienen lapsen leikkiin. Vastaukset ovat melko samansuuntaisia toistensa kanssa. Pääpiirteittäin aineistosta käy ilmi kasvattajien käsitys siitä, että aikuisen tulee olla leikissä läsnä ja

lasta varten saatavilla, mutta antaa silti tilaa lapsen omalle toiminnalle ja ajattelulle.

Lapsen leikissä läsnä olevan aikuisen rooli vaatii vastausten kuvauksien perusteella tilanteiden tulkintaa. Tarvitaan kykyä havaita herkästi tilanteet, joissa lapsi kaipaa leikissään ohjausta ja toisaalta myös tilanteet, joissa aikuisen on parempi jättäytyä taustalle ja antaa lapselle omaa rauhaa ja tilaa omille oivalluksille ja oppimiselle. Havainnointi mainitaan aikuisen tehtäväksi kuitenkin suoraan vain yhdessä haastattelulomakkeen vastauksessa, vaikka oikeastaan kaikissa vastauksissa aikuisen rooli kuvataan leikkitalanteessa merkittäväksi sekä tilanteen ymmärrystä ja tulkintaa vaativaksi.

Tutkimuksen aineiston kaikissa vastauksissa kuvataan, että aikuisen tulee olla jollain tavalla läsnä lasten leikkitalanteessa. Aikuisella esitetään olevan vastuu leikin kehittymisen tukemisesta ja ohjauksesta. Mallintaminen ja esimerkin näyttäminen mainitaan lähes kaikissa vastauksissa. Näillä selitetään tarkoitettavan esimerkiksi aikuisen näyttävän esimerkkiä leikkivälineiden käytössä tai opettavan leikkitaitoja, kuitenkin niin, että lapsen omille ajatuksille ja toiminnalle annetaan tilaa. Osassa vastauksista kuvaillaan myös tehtävää elää mukana lapsen maailmassa ja kokemuksissa. Aikuisen tulee *”iloita lapsen kanssa yhdessä leikin liikkeistä ja löydöistä leikissä”*, kertoo eräs vastaaja. Leikkiä on tarvittaessa vietävä eteenpäin ja lasta kannustettava siinä, kuvaillaan eräässä vastauksessa.

Varhaiskasvattajista osa kertoo pienten lasten leikissä aikuisen sanoittamisen olevan tärkeää. Lähes jokaisessa vastauksessa aikuisen tehtäväksi leikissä kuvataan myös leikkitaitojen ja sosiaalisten taitojen, kuten toisten huomioimisen opettamisen. Eräs varhaiskasvattaja kuvaa, kuinka aikuisen rooli leikissä muuttuu lasten iän mukaan. Hieman vanhempien lasten leikissä koetaan aikuisen osaksi myös avustaa leikkitoveriä löytämisessä. Lisäksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on varmistaa ympäristön puitteiden, kuten tilojen ja lapsimäärän olevan turvalliset ja terveelliset, tulee tutkimuksen aineistossa esille.

6.4 Leikin tukeminen ympäristöä kehittämällä

Tässä luvussa tarkastellaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkemyksiä mahdollisuuksista tukea leikkiä, kehittämällä sen ympäristöjä. Yhteisesti vastauksista voi havaita vastaajien suosivan lapsiryhmän jakamista leikin aikana pienempiin ryhmiin ja tiloihin. Moni vastaaja kuvailee ympäristön kehittämistä paljon fyysisten toimintatilojen kautta.

Jokainen varhaiskasvattaja kuvaa vastauksessaan isojen tilojen jakamisen pienempiin alueisiin ja leikkipaikkoihin olevan lasten leikin kannalta hyödyllistä. Pienempien tilojen koetaan mahdollistavan rauhan ja lasten keskittymisen leikeissä paremmin ja siten tukevan leikkiä. Eräässä vastauksessa tuodaan myös esiin, että millainen ratkaisu tahansa, kuten tällä hetkellä päiväkodissa käytössä olevat verhot, eivät ole parhaiten toimivat ti-

lojen ja leikkien jakamiseen. Tilojen jakamiseen toivotaan enemmän liukuovia tai sermejä. Isoissa toimintatiloissa ympäristön ei koeta tukevan leikkiä. Osa vastaajista kertoo tällaisissa tiloissa omien vaikutusmahdollisuuksien tuntuvan rajallisilta ja lasten leikin tukemisen haasteelliselta.

Yhdessä vastauksessa kiinnitetään huomiota myös siihen, millaisiksi leikki-tiloiksi ympäristö järjestetään. Vastaaja painottaa ympäristöjen monipuolisuutta sekä liikkuvien ja monenlaisten leikkien huomioimista leikkutilojen suunnittelussa ja jakamisessa. Lisäksi yksi haastattelulomakkeeseen vastanneista näkee mahdollisuudet leikin tukemiseen myös leikkivälineissä. Niiden valinnalla voidaan vaikuttaa lasten leikkiin. Kun lapsilla on saatavilla mielenkiintoisia leluja, innostavat ne leikkiin ja vuorovaikutukseen. Eräässä vastauksessa kuvataan siistin ja viihtyisän tilan motivoivan lapsia leikkimään.

6.5 Päiväkotiryhmän tämänhetkinen ympäristö ja sen kehittäminen

Haastattelulomakkeen seuraava kysymys kartoittaa opinnäytetyön kohteena olevan päiväkodin fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista ympäristöä sekä sen kehityskohteita. Vastauksista käy ilmi monia haasteita, joita ryhmässä ja sen tiloissa on, mutta vastaajista moni esittää myös kehitysehdotuksia ja kertoo kehittämisen olevan jo osa arkea. Mielestäni on hienoa, että työntekijöiltä löytyy ajatuksia ja ehdotuksia ympäristön kehittämiseen paremmaksi ja he ovat jo ryhtyneet kehittämään sitä.

Päiväkodin fyysiset puitteet ovat vastauksien mukaan uudet, siistit, esteettiset sekä selkeät. Ryhmässä kerrotaan olevan noin kolmekymmentä alle kolmevuotiaa lasta. Muutaman vastaajan mielestä tilat ovat ahtaan tuntuiset koko lapsiryhmän ollessa samaan aikaan paikalla. Eräässä vastauksessa mainitaan erityisesti ulkoiluun liittyvissä siirtymätilanteissa syntyvän helposti tungosta. Ison lapsiryhmän kanssa toimittaessa nähtäisiin useamman uloskäynnin helpottavan asiaa.

Lähes kaikki vastaajat kokevat ympäristön olevan ajoittain meluisa, kiireinen ja siksi stressaava ja kuormittava. Tästä huolimatta eräs vastaajista kertoo sosiaalisen ympäristön olevan ryhmässä kuitenkin myönteinen. Ratkaisuksi suureen päiväkotiryhmään esitetään pienryhmätyöskentelyä, eli lapsiryhmän jakamista pienempiin ryhmiin toiminnan ajaksi. Yksi vastaaja jopa näkisi pysyvien pienryhmien olevan yksi ratkaisu toimintaympäristön haasteisiin. Haasteena pienryhmätoiminnalle kuitenkin kerrotaan olevan pienempien tilojen, kuten huoneiden vähyys.

Vastaajat kertovat, että tiloja on pyritty kehittämään toimivimmiksi muun muassa havainnoimalla lapsia, kokeilemalla erilaisia tilaratkaisuja järjestystä muuttamalla sekä leluja säännöllisesti vaihtamalla. Toiminnassa etsitään parempia ratkaisuja ja kehitetään ympäristöä jatkuvasti. Yli kolmanneksessa vastauksista korostetaan toimivan tiimityön merkitystä sujuvassa

päiväkotiarjessa. Tärkeänä seikkana pidetään yhdessä sovituista asioista kiinni pitämistä.

6.6 Uudenlaisen päiväkotikonseptin ja toimintaympäristön mahdollisuudet leikin tukemisessa

Seuraava kysymys haastattelulomakkeella tutkii varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkemyksiä ja kokemuksia mahdollisuuksista, joita heidän päiväkotinsa uudenlainen toimintaympäristö tuo leikkiin ja sen tukemiseen. Tähän kysymykseen saadut vastaukset ovat melko harvasanaisia.

Suuren lapsimäärän nähdään eräässä vastauksessa takaavan jokaiselle lapselle riittävästi kavereita leikkeihin. Lisäksi päiväkodin ympäristön etuna koetaan olevan myös mallioppimisen, eli pienemmän lapsen vanhemman mallin avulla oppimisen, mahdollistuvan hyvin.

Yli puolet ei löydä tähän kysymykseen liittyen päiväkodin toimintaympäristöstä hyviä puolia. Yli kolmannes mainitsee ympäristön tarjoavan huonot puitteet lasten pitkäkestoiselle leikille sekä leikkirauhalle.

6.7 Suuren varhaiskasvatusryhmän mahdollisuudet ja haasteet

Tässä luvussa tarkastellaan kasvattajien ajatuksia uudenlaisen mallin mukaisen suuren varhaiskasvatusryhmän mukanaan tuomia mahdollisuuksia ja haasteita. Vastauksissa painottuvat enemmän päiväkodissa työskentelevien kokemat haasteet kuin mahdollisuudet. Kuten jo aiempien haastattelulomakkeen kysymysten vastauksissa on tullut esiin, haastaviksi koetaan siirtymätilanteet sekä suurten tilojen aiheuttama ajoittainen melu ja levottomuus.

Yksi vastaaja kertoo ryhmässä käytössä olevan toiminnan aikatauluttamisen ja toiminnan jakamisen vuoroihin, jolla pyritään ratkaisemaan suuren lapsiryhmän haasteita. Aikataulutuksessa vastaajat kertovat olevan tärkeää ajan kulun seuraamisen. Ennalta sovittujen aikataulujen koetaan joskus katkaisevan toiminnan harmillisesti.

Kolmannes vastaajista mainitsee haasteeksi riittävän huomion antamisen tasapuolisesti kaikille lapsille. Varhaiskasvattajat selvästi haluaisivat ehtiä tarjoamaan päiväkodissa kohtaamisia ja huomiota ryhmän jokaiselle lapselle, mutta kertovat sen olevan arjessa välillä hankalaa.

7 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tuloksista on tunnistettavissa paljon opinnäytetyöni teoriapohjan mukaista tietoa, mikä kertoo ehkä haastattelulomakkeisiin vastanneiden hyvästä ammattitaidosta ja varhaiskasvatuksen taustalla vaikuttavan tiedon tuntemuksesta. Jotkut asiat kuitenkin tuntuvat korostuvan enemmän käytännössä ja arjessa varhaiskasvattajien vastauksien perusteella. Tutkimuksen aineistossa huomioidaan esimerkiksi lasten sosiaalisten taitojen kehityksen tärkeys leikin kautta sekä osallisuus, mitkä myös on merkitty ympäristön tavoitteiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2016, 31–23). Myös siihen kirjatut luontaisen uteliaisuuden tukeminen, vaihtoehdot ja virikkeet näkyvät aineistossa varhaiskasvattajien käsityksissä hyvän ympäristön ominaisuuksina. Kuitenkaan toiminnassa eri aistien tai koko kehon käytön näkökulma ei tule erikseen esiin tutkimuksen aineistossa, vaikka se esitetään yhtenä oppimisympäristöön kuuluvana tekijänä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016, 31–32).

Kokonaisuudessaan leikki näyttäytyy tutkimuksen tuloksissa hyvässä valossa. Varhaiskasvattajat arvostavat lasten leikkiä ja tuntevat sen merkityksen sekä arvon. Tuloksista voi huomata, että leikkiä pidetään arvokkaana sekä itsessään että myös oppimisen yhtenä keinona, kuten myös muun muassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016, 38–39) käsitetään. Pienten lasten leikkiin halutaan selvästi tutkimuksen päiväkodissa panostaa niin ajan kuin muiden ulkoisten puitteiden osalta. Mielestäni on hienoa, että leikki näyttäytyy varhaiskasvatuksessa vastausten perusteella näin tärkeänä ja merkityksellisenä toimintana.

Toinen tutkimuskysymyksistäni on: ”Millainen leikkiympäristö tukee varhaiskasvattajien näkemysten mukaan päiväkodissa parhaiten alle kolmevuotiaiden lasten laadukasta leikkiä?”. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan haastattelulomakkeiden vastauksista muodostuneen käsityksen mukaan yksi tärkeimmistä asioista alle kolmevuotiaiden leikkiympäristössä on sen turvallisuus. Pienten lasten kohdalla ympäristön valinnoissa, kuten leikkivälineissä, tilojen järjestelyssä ja huonekaluissa on tärkeää huomioida heidän kehitystasonsa. Tutkimuksen tuloksissa erottuu varhaiskasvattajien näkemys siitä, että leikkiä tukevassa ympäristössä leikkivälineet ovat lasten saatavilla, monipuolisia sekä lasten ikätason mukaisia. Myöskin laissa (PhL 2015/580 2 a §) on määrätty varhaiskasvatuksen ympäristölle samansuuntainen tavoite, jonka mukaan sen on oltava oppimista edistävä, turvallinen sekä terveellinen.

Lisäksi tutkimuksen tuloksissa esiin nousee ympäristön rauhallisuuden merkitys laadukkaalle leikille. Varhaiskasvattajien näkemysten mukaan leikissä tärkeää on lasten leikkirauha. Tähän lukeutuvat sekä kiireetön ilma-
piiri, että fyysisen ympäristön rauhallisuus. Rauhallisuuden nähdään tuke-

van lasten keskittymistä leikkiin, mikä taas edesauttaa pitkäkestoista leikkiä. Myös kodinomaisuus nousee yhtenä merkittävänä asiana leikin ympäristössä esiin. Päiväkotiympäristössä varhaiskasvatuksen henkilökunta kuvailee lapsiryhmän jakamisen pienempiin tiloihin ja ryhmiin, olevan toimiva ratkaisu laadukkaan leikin kannalta. Pienryhmätyöskentely voi olla yksi keino edistää myös muita leikkiympäristön tärkeitä ominaisuuksia.

Aikuisen läsnäolon voisi tutkimuksen aineiston perusteella nähdä olevan myös yksi tärkeä osa alle kolmevuotiaiden leikin ympäristöä. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa aikuisen rooli lapsen leikissä käsitellään tärkeänä (Opetushallitus 2016, 39). Tutkimuksen tuloksissa nousee esiin yhdensuuntainen kanta siitä, että aikuisella on paikkansa myös lasten leikissä. Aikuiselta odotetaan läsnäoloa ja tilanteiden herkkää lukemista. Varhaiskasvattajan on osattava muuttaa rooliaan leikin mukaan; välillä ottaa osaa aktiivisemmin ja välillä taas jättäytyä taustalle ja antaa lapsille omaa tilaa. Kallialan mukaan (2008, 50–51) aikuisen läsnäolo tukee lapsen turvallista oloa, jolloin hän voi myös syventyä leikkiinsä.

Opinnäytetyöni tutkimuksen tulosten mukaan kasvattajan vastuulla näyttää olevan myös tarvittaessa leikin ohjaaminen ja eteenpäin vieminen. Aikuisen on esimerkiksi tärkeää mallintaa alle kolmevuotiaille leikkitalanteissa esineiden käyttöä ja sosiaalisia taitoja. Ollessaan läsnä leikissä, saa aikuinen sen ohjaamisen lisäksi hyvän mahdollisuuden lasten havainnointiin. Koivusen ja Lehtisen mukaan (2015, 15–16) havainnointi on avain lapsen tutustumiseen sekä laadukkaan varhaiskasvatustoiminnan suunnitteluun.

Tutkimukseni tulos hyvästä alle kolmevuotiaiden leikkiympäristöstä on samansuuntainen Anu Tainion (2009) opinnäytetyön ”Alle kolmevuotiaan lapsen leikkiympäristö ryhmäperhepäivähoidossa” kanssa. Sekä omani että Tainion tutkimuksen tuloksissa nousee tärkeänä ominaisuutena esiin ympäristön turvallisuus, siisteys sekä lasten ikätasolle sopivat lelut sekä niiden helppo saatavuus. Kuitenkin Tainion tutkimuksen tuloksissa korostuu enemmän varhaiskasvattajien arvostus tilaa ja avaruutta kohtaan, kun taas omassa tutkimuksessani varhaiskasvattajat tuntuvat kaipaavan kodinomaisuutta ja pienempiä tiloja, joihin toimintaa voi jakaa. Aikuisen rooli näyttääytyy molemmissa tutkimuksissa hyvin samankaltaisena.

Myös Susanna Hietalan (2015) opinnäytetyön tuloksissa, hyvästä leikkiympäristöstä varhaiskasvatuksessa on yhtäläisyyksiä oman tutkimukseni tuloksiin. Myöskin Hietalan tutkimuksessa nousevat esille turvallisuus, rauhallisuus ja monipuolisuus. Molempien tutkimusten tuloksissa nousee esille myös suurten huoneiden haasteena meluisuus ja rauhattomuus.

Tulosten mukaan tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin henkilökunnalla on melko yhtenäinen käsitys siitä, millainen on leikin hyvä ympäristö päiväkodissa. Opinnäytetyöni toinen tutkimuskysymys on ”Millaisia mahdollisuuksia uudenlaisen päiväkotikonseptin toimintaympäristö tarjoaa

leikkiympäristön kehittämiseen?”. Tutkimukseen vastanneiden työntekijöiden mukaan tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin ympäristöä on jo pyritty kehittämään ja muokkaamaan toimivaksi. Aineistosta nousee esiin uudenlaiseen toimintaympäristöön ja suuriin ryhmiin sekä tiloihin liittyviä haasteita, mutta myös kehitysehdotuksia niiden ratkaisemiseksi.

Aineistosta voi huomata varhaiskasvattajien näkemykset siitä, että kokonaisuutena suuri lapsiryhmä, kerrallaan samassa tilassa ei luo hyviä puitteita toiminnalle. Suuressa ryhmässä syntyy helposti melua ja kiireen tuntua. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden haastattelulomakevastauksissa eräänä ratkaisuna ajoittaiseen rauhattomuuteen näyttäytyy pienryhmätoiminta. Siihen tarvitaan useampia pienempiä tiloja, joihin toimintaa voidaan jakaa.

Hyvänä asiana uudenaikaisessa päiväkotiympäristössä mainitaan olevan mallioppimisen mahdollistuminen. Leikeissä suuren ryhmän hyvä puoli on se, että jokaiselle lapselle löytyy varmasti leikkiin kaveri. Päiväkodin varhaiskasvattajat eivät tunnu tutkimuksen perusteella kovin paljon löytävän työympäristöstään erityisen hyviä puolia lasten leikkiä ajatellen. Toisaalta ongelmana näyttäytyy lähinnä pienten toiminnan jakamiseen tarkoitettujen tilojen vähyys, johon esitetään ratkaisuksi tilanjakajia, kuten sermejä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että päiväkodissa lapsille halutaan tarjota monipuolisia ympäristöjä sekä välineitä. Suurten tilojen, liikuteltavine tilanjakajineen, voisi kuvitella mahdollistavan tilojen muokkaamisen ja siten monipuolisuuden.

Leikkiympäristöstä löytyy tutkimuksen tulosten perusteella monia elementtejä. Tilojen lisäksi siihen liittyvät leikin välineet, joita aineiston perusteella tutkimuksen päiväkodissa on mahdollista esimerkiksi vaihtaa monipuolisuuden ja vaihtelun takaamiseksi. Lisäksi leikkiympäristössä lapsen leikkiin vaikuttaa merkittävästi aikuinen. Vaikka tutkimuksen päiväkodissa lapsiryhmät ovat suuria, on siellä lapsimäärien mukaisesti myös useita varhaiskasvattajia. Siitä huolimatta tutkimuksen tuloksissa tulee esiin osan työntekijöiden kokemus siitä, ettei kaikille lapsille ole aikaa niin paljon, kuin sitä haluttaisiin antaa.

Yksi leikkiympäristön tutkimuksen tuloksissa esiin tuleva ulottuvuus on siellä vallitseva ilmapiiri, eli sen psyykinen ympäristö. Haastattelulomakevastauksissa ryhmän tunnelmaa ei kuvailla kovin paljoa, mutta sen mainintojen mukaan se on hyvä. Lisäksi yhtenä osana leikin ympäristöä nähdään aikuisen tehtävä leikissä. Tätä rajaavaksi tekijäksi tutkimuksessa ilmenee ajan rajallisuus, jolloin voi syntyä haasteita kaikkien lasten tasapuolisessa huomioidinnissa. Varhaiskasvattajat voivat kuitenkin työssään pyrkiä itse melko paljon vaikuttamaan rooliinsa suhteessa lasten leikkiin.

Näyttäisi siltä, että uudenlaisen konseptin mukainen päiväkodin toimintaympäristö tutkimuksen kohteena olevassa päiväkodissa kaipaa vielä lisää yhteistä kehittämistä tilojen osalta. Varhaiskasvattajat eivät tutkimuksen perusteella vaikuta pitävän toimintaympäristöä erityisen hyvänä leikin

kannalta. Kuitenkin ilmapiiriin, leikkivälineisiin sekä aikuisen rooliin leikissä varhaiskasvattajat voivat arjessa vaikuttaa itse enemmän ja ne vaikuttavat olevan päiväkodissa jo hyvällä mallilla.

8 POHDINTA

Tutkimuksen tietojen käsittelyssä keskeisiä asioita ovat anonymiteetti ja luottamuksellisuus (Eskola & Suoranta 2005, 56). Opinnäytetyöni tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvattajat vastasivat haastattelulomakkeeseen nimettöminä ja jokainen omien näkemystensä ja oman harkintansa mukaan. Lisäksi opinnäytetyöni tutkimustulosten analyysissä ei ole eritelty lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia, anonymiteetin varmistamiseksi. Tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin nimi ja paikkakunta on myös jätetty mainitsematta opinnäytetyössä, jottei sitä voitaisi tutkimuksesta tunnistaa.

Lomakkeessa aineistonkeruutapana on hyvät ja huonot puolensa. Tutkimuksessani vastaajilla oli runsaasti aikaa vastata kysymyksiin, jolloin he saivat itse valita ajankohdan jolloin vastaavat lomakkeeseen ja pystyivät palaamaan vastauksiinsa ja halutessaan muokata niitä. Haastattelulomakkeessa on aina olemassa riski siitä, ettei tiedetä kuka kyselyyn todellisuudessa vastaa. Näin käy onneksi hyvin harvoin, mutta se on otettava huomioon tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Toinen riski lomakekyselyssä on pieni vastausten määrä. (Valli 2015, 88–89.) Ennakoin tätä lähestymällä päiväkodin henkilökuntaa päiväkodin johtajan kautta, joka motivoi sekä muistutti heitä vastaamaan haastattelulomakkeeseen. Onnekseni tutkimuksessani vastausprosentti on suhteellisen hyvä, mihin olen tyytyväinen.

Olen tyytyväinen valitsemaani aineistonkeruumenetelmään ja sillä saamaani aineistoon. Haastattelulomakkeen avulla aineisto syntyi päiväkodissa, työntekijöiden vastatessa itsenäisesti lomakkeisiinsa, kuin itsestään ja saadessani sen tarkasteluun se oli valmis analysoitavaksi ja tutkittavaksi. Avoimet kysymykset tuntuivat toimivilta ja sain niiden avulla kerätyksi ihan hyvää aineistoa. Tietysti lomakehaastattelua olisi täydentänyt vielä suullinen haastattelu, jossa olisin voinut esittää tarkentavia kysymyksiä vastaajille. Erityisesti lomakkeen uudenlaista päiväkotikonseptia koskeviin kysymyksiin, jossa lomakevastaukset olivat melko harvasanaisia ja yksipuolisia, olisin voinut saada suullisella haastattelulla monipuolisempia ja tarkempia vastauksia päiväkodin henkilökunnalta.

Uskon, että tutkimuksen kohteena oleva päiväkotitoiminta hyötyy tutkimuksestani, kehittäessään toimintaa ja ympäristöjä jatkossa. Kyseinen konsepti on varhaiskasvatuksen kentällä vielä tuore. Uskon, että tutkimukseni tulokset voivat hyödyttää myös kehitteillä olevia, uusia samankaltaista toimintamallia hyödyntäviä yksiköitä huomioimaan ympäristöissään mahdolliset

haasteiden paikat. Tutkimus koskee kuitenkin vain yhtä päiväkotia, joten tuloksia ei voida sellaisenaan täysin yleistää.

Opinnäytetyöprosessini lähti vauhdilla käyntiin loppuvuodesta 2016 ja eteni myös hyvää tahtia. Hieman itsekin yllätyin, kuinka ripeästi koko prosessi tuntui etenevän. Opinnäytetyötäni tehdessä tietoni lapsen kehityksestä ja erityisesti leikin merkityksestä on syventynyt lisää. Koen oman ammatillisuuteni kasvaneen ja valmiuksieni työskennellä lastentarhanopettajana vahvistuneen entisestään prosessin myötä. Osaan huomioida toiminnan ja ympäristöjen eri näkökulmia ja tarkastella kriittisesti varhaiskasvatuksen ilmiöitä ja toimintaa.

Jatkotutkimusidean sain jo opinnäytetyöni tutkimusta tehdessäni. Eri ikäryhmien leikkiympäristöjä on tutkittu erikseen jo jonkun verran. Mielenkiintoista olisi verrata eri ikäryhmien leikkien ympäristöjä ja niiden eroavaisuuksia ja erityisyyksiä sekä sitä, mitkä asiat painottuvat eri ikäisten lasten leikkiympäristöissä.

LÄHTEET

Aarnio, K., Autio, S., Jämsä, J. & Suomalainen, S. (2016). *Skeema 2, Kehittyvä ihminen*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Eskola, J., Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Hakkarainen, P. (2008). Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa A. Helenius, R. Korhonen (toim.) *Pedagogiikan palikat*. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 99–108.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. (2011). Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala, E. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 54–66.

Helenius, A. (2004). Lukijalle. Teoksessa M. Hintikka, A. Helenius, L. Vähänen (toim.) *Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 5–7.

Helenius, A. & Lummelahti, L. (2013). *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hellström, M. (2010). *Sata sanaa kasvatuksesta*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hietala, S., (2015). *Kasvattaja leikkiympäristön luojana päiväkodissa*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.4.2017 osoitteesta http://theseus32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/89516/Hietala_Susanna_Kasvattaja_leikkiympariston_luojana_paivakodissa.pdf?sequence=1

Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. (2004). *Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jakkula, K. (2008). Ensimmäiset vuodet luovat lapsen kehityksen perustan. Teoksessa A. Helenius, R. Korhonen (toim.) *Pedagogiikan palikat*. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 33–44.

Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Koivunen, P. & Lehtinen, T. (2015). *Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lindblom-Yläne, S., Niemelä, R., Päivänsalo, T. & Tynjälä, P. (2005). *PS Lukion Psykologia 2*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Opetushallitus (2016). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016*. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy. Viitattu 6.4.2017 osoitteesta http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

PhL. Varhaiskasvatustilasto 29.1.2016/108. Viitattu 6.4.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

PhL. Varhaiskasvatustilasto 8.5.2015/580. Viitattu 6.4.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Ruoppila, I. (2013). Saatesanat. Teoksessa A. Helenius, L. Lummelahti. *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rutanen, N. (2013) Pienten lasten jännitteiset leikin tilat alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Teoksessa K. Karila, L. Lipponen (toim.) *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 95–112.

Tainio, A. (2009). *Alle kolmevuotiaan leikkiympäristö ryhmäperhepäivähoitossa*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.4.2017 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/3092/Tainio_Anu.pdf?sequence=1

Valli, R. (2015). Paperinen kyselylomake. Teoksessa J. Aaltonen, R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 84–108.

Vehkalahti, R. & Urho, T., (2013). *Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen*. Helsinki: Lasten Keskus.

Vilkko-Riihelä, A. & Laine, V. (2012). *Mielenmaailma 2, Kehityspsykologia*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Haastattelulomake

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö . Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä.-
- (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Opetushallitus 2016.)

Vastaa kysymyksiin vapaamuotoisesti omien näkemystesi perusteella. Käytä vastatesasi tarvittaessa lisäksi paperin kääntöpuolta tai erillistä paperia.

1. Mikä on koulutustaustasi?
2. Millainen rooli leikillä on mielestäsi päiväkodin arjessa?
3. Millainen on alle 3-vuotiaille mielestäsi hyvä leikkiympäristö ja mitkä asiat ovat siinä erityisen tärkeitä?

4. Millaiseksi kuvailisit aikuisen roolia suhteessa pienen lapsen leikkiin?

5. Miten koet voivasi leikkiympäristön kehittämisellä tukea lasten leikkiä?

6. Millainen on mielestäsi päiväkotiryhmän fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö, jossa työskentelet? Miten kehittäisit sitä?

